

Streszczenie

W niniejszej rozprawie została przeprowadzona porównawcza analiza mediolingwistyczna gatunku orędzia noworocznego przywódcy państwa w Rosji, Niemczech i Polsce.

W pierwszym rozdziale przedstawiono historię, główne założenia i kluczowe pojęcia mediolingwistyki – nowej, szybko rozwijającej się subdyscypliny językoznawstwa we wszystkich trzech krajach. Mediolingwistykę charakteryzują transdyscyplinarność oraz otwartość na wykorzystanie różnych metod analizy. W badaniu tekstów medialnych pod uwagę bierze się elementy językowe i pozajęzykowe ze względu na ich polisemiotyczny (multimodalny) charakter. W orędziach noworocznych znaczenie przekazywane jest nie tylko za pomocą środków językowych, ale również poprzez dobór obrazów i dźwięków. Analiza mediolingwistyczna wydaje się odpowiednia przy badaniu omawianego gatunku, ponieważ umożliwia jego wyczerpujący opis uwzględniający różne systemy semiotyczne.

Orędzie noworoczne należy zarówno do dyskursu politycznego, jak i medialnego. Drugi rozdział poświęcony został określeniu miejsca tego gatunku w obu odmianach. Przeanalizowano rodzaje tekstów medialnych charakterystycznych dla rosyjskiej, niemieckiej i polskiej przestrzeni politycznej z uwzględnieniem nowych gatunków internetowych. Rozdział zawiera również opis cech gatunkowych oraz historię orędzia noworocznego w Rosji, Niemczech i Polsce. Warto podkreślić, że w porównaniu z innymi rodzajami tekstów medialnych należących do dyskursu prezydenckiego i kanclerskiego orędzie noworoczne jest mocno zakorzenione w tradycji kulturowej wszystkich trzech krajów.

W trzecim rozdziale szczegółowej analizie poddane zostały wybrane aspekty orędzi noworocznych: funkcja fatyczna, organizacja przestrzeni semiotycznej, warstwa aksjologiczna i opozycja „SWÓJ-OBCY”. Badanie oparto o materiał składający się z 87 tekstów wystąpień noworocznych wygłoszonych w latach 1990–2018 (po 29 w języku rosyjskim, niemieckim i polskim). To rozwiązanie pozwoliło na prześledzenie rozwoju gatunku po przemianach politycznych i społecznych przełomu lat 80. i 90., które w znacznym stopniu wpłynęły na kulturę polityczną i komunikację medialną. Do analizy wykorzystano również nagrania orędzi, które zostały pozyskane z Archiwum TVP oraz Internetu.

Rytualność, rozpoznawalność i zakorzenienie w kanonie przemówień politycznych czynią orędzia noworoczne tekstami precedensowymi. W rozdziale czwartym przeanalizowano wybrane teksty wtórne nawiązujące do omawianego gatunku, w tym parodie i memy dobrze ilustrujące tendencję do karnawalizacji życia politycznego we współczesnych

społeczeństwach. Najwięcej odnotowano ich w rosyjskiej przestrzeni medialnej, co potwierdza wyjątkowe znaczenie społeczne orędzia noworocznego w Federacji Rosyjskiej.

Przeprowadzona analiza pozwoliła na dostrzeżenie podobieństw i różnic w realizacji omawianego gatunku w Rosji, Niemczech i Polsce.

Orędzia rosyjskie charakteryzuje niezwykle bogata warstwa wizualno-akustyczna, pełna symboli i artefaktów, co odzwierciedla wagę przywiązywaną przez Rosjan do siły i potęgi państwa. Co ciekawe, jedynie w przemówieniach rosyjskich prezydentów regularnie pojawiają się symbole religijne – cerkwie i pomnik św. Włodzimierza Wielkiego. Od 2000 roku wystąpienie nagrywane jest na dworze, a nie w gabinecie prezydenta.

Orędzia kanclerzy RFN są zdecydowanie uboższe w warstwie wizualnej i akustycznej, ale przemowa *sensu stricto* jest prawie dwa razy dłuższa niż w przypadku rosyjskich głów państwa. Kanclerze często cytują słowa znanych rodaków, odnoszą się też do wypowiedzi współobywateli. Przemówienia niemieckie zawierają również wiele odwołań do sytuacji międzynarodowej, co związane jest z przedstawianiem RFN jako kraju, który odgrywa ważną rolę na arenie międzynarodowej. Tylko w Niemczech przywódcy wspominają o ochronie środowiska.

Polskie orędzia są najbardziej zróżnicowane zarówno w warstwie werbalnej, jak i niewerbalnej. Przemówienia Aleksandra Kwaśniewskiego pod względem objętości tekstów i treści przypominały wystąpienia kanclerzy. Orędzia pozostałych polskich prezydentów były znacząco krótsze i nie zawierały tylu nawiązań do tekstów kultury. Charakterystyczną cechą polskich przemówień stanowią liczne odniesienia do wydarzeń historycznych oraz przywoływanie postaci Jana Pawła II jako moralnego autorytetu i wielkiego człowieka.

Orędzia we wszystkich państwach wykazują podobieństwa w strukturze oraz warstwie aksjologicznej, w której dominują wartości europejskiego kręgu kulturowego. W życzeniach liderów politycznych najczęściej wymieniane są wartości ogólnoludzkie, takie jak zdrowie i szczęście.

Dalsze badania orędzia noworocznego jako rytualnego gatunku medialnego mogą objąć inne kultury polityczne, np. austriacką, szwajcarską, białoruską, ukraińską i in. oraz aspekt diachroniczny.

Abstract

In this dissertation a comparative media linguistic analysis of the genre of the New Year's address in Russia, Germany and Poland was carried out.

The first chapter presents the history, main assumptions and key concepts of media linguistics – a new, rapidly developing sub-discipline of linguistics in all three countries. Media linguistics is characterized by transdisciplinarity and openness to the use of various methods of analysis. In the study of media texts, both linguistic and non-linguistic elements are considered, which is related to their multimodal nature. In the New Year's messages, meaning is conveyed not only by means of language, but also by the selection of images and sounds. The media linguistic analysis seems appropriate for the study of the genre in question, because it allows for an exhaustive description taking into account various semiotic systems.

The New Year's Message belongs to both political and media discourse. The second chapter is devoted to determining the place of this genre in both varieties. The types of media texts characteristic of the Russian, German and Polish political space are analyzed, including new online genres. The chapter also contains a description of generic traits and the history of the New Year's address in Russia, Germany and Poland. It should be emphasized that in comparison with other types of media texts belonging to the presidential and chancellor discourse, the New Year's message is firmly rooted in the cultural tradition of all three countries.

In the third chapter, the selected aspects of the New Year's messages are analyzed: the phatic function, the organization of the semiotic space, the axiological layer and the opposition "Us-Them". The study is based on a corpus of 87 texts of New Year's speeches delivered in 1990-2018 (29 in Russian, German and Polish). This solution allows one to follow the development of the genre after the political and social changes at the turn of the 1980s and 1990s, which had a significant impact on political culture and media communication. The recordings of the messages obtained from the Archives of TVP and the Internet were also used for the analysis.

The rituality and wide recognizability make the New Year's messages precedent texts. The fourth chapter analyzes selected secondary texts referring to the discussed genre, including parodies and memes which illustrate the tendency towards carnivalization of political life in contemporary societies. The greatest number of the secondary texts was recorded in the Russian

media space, which confirms the great social significance of the New Year's address in the Russian Federation.

The conducted analysis allowed us to establish similarities and differences in the implementation of the discussed genre in Russia, Germany and Poland.

The Russian messages are characterized by the richest visual-acoustic layer, full of symbols and artifacts, which reflects the importance attached by the Russians to the strength and power of the state. Interestingly, religious symbols appear regularly only in Russian addresses – churches and a monument of St. Vladimir the Great. Since 2000, the speech has been recorded outside, not in the president's office.

The German Chancellors' messages are not so rich in the visual and acoustic layer, but the speech itself is almost twice as long as in the case of the Russian heads of state. The chancellors often quote the words of their famous countrymen, they also refer to the statements of the fellow citizens. Moreover, the German speeches contain many references to the international situation, which is connected with the perception of Germany as a country that plays an important role on the international arena. Only in Germany, leaders mention environmental problems.

The Polish New Year's addresses are the most diverse in both the verbal and non-verbal layers. Aleksander Kwaśniewski's speeches resembled those of the chancellors in terms of the volume of texts and content. The messages of other Polish presidents were significantly shorter and did not contain as many references to cultural texts. Characteristic features of the Polish speeches include numerous references to historical events and presenting John Paul II as a moral authority and a great man.

The messages in all countries show similarities in the structure and axiological layer, in which the values of the European cultural circle prevail. In the wishes of political leaders, the most common are human values such as health and happiness.

Further research into the New Year's message as a ritual media genre may include other political cultures, for instance, Austrian, Swiss, Belorussian, Ukrainian etc., and the diachronic aspect.